

The charm of the image of nature in the stories of Khayriddin Sultan

Ugiloy MUSIDINOVA¹

Fergana State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021
Received in revised form
28 February 2022
Accepted 20 March 2022
Available online
15 April 2022

Keywords:

landscape,
kindness,
loyalty

ABSTRACT

The article describes the prose skill of Khayriddin Sultan in the landscape genre. In the author's stories, the landscape depicts feelings of love and devotion to the Motherland.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss3/S-pp582-584>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Xayriddin sulton hikoyalarida tabiat tasviri jozibasi

Калит сўзлар:

пейзаж,
mehr-oqibat,
sadoqat

ANNOTATSIYA

Maqolada Xayriddin Sultonning peyzaj uslubidagi prozaik mahorati yoritilgan. Yozuvchi hikoyalarida peyzaj tasviri orqali ona yurtga bo'lgan muhabbat va sadoqat kabi tuyg'ular tarannum etilgan.

Очарование образа природы в рассказах Хайриiddина Султана

Ключевые слова:

пейзаж,
доброта,
верность

АННОТАЦИЯ

В статье описывается прозаическое мастерство Хайриiddина Султана в жанре пейзажа. В рассказах автора пейзаж изображает чувства любви и преданности Родине.

¹ 2nd year master student, Fergana State University, Fergana, Uzbekistan

“Inson o‘zini o‘rab turgan muhitdan ajralgan holda yashamaydi. U muhit bilan munosabatga kirishadi, undan ta’sirlanadi, unga moslashadi va ta’sir ham qiladi. Muhit ma’nosi keng tushuncha bo‘lib, uning tarkibiy qismiga tabiat manzaralari – peyzaj ham kiradi” [1, 48].

Adabiyotshunoslikda tabiat tasvirini o‘rganish har doim muhim masala bo‘lib kelgan. Zero, ijodkor o‘z asari orqali nima demoqchi ekanligini badiiy g‘oyasini faqat personajlarning xatti-harakatlari bilan emas, balki ularning atrofidagi tabiat tasvirlari orqali ham amalga oshiradi. Peyzaj orqali kitobxonga tabiat go‘zalliklarini anglatish va uni asrash kerakligi ham singdirib boriladi.

Adabiyotshunoslik lug‘atida peyzaj ta’rifi bunday deyiladi: Peyzaj – (fr. Paysage – joy, yurt) adabiy asarda yaratiluvchi badiiy voqelikning muhim komponenti, voqealar kechuvchi ochiq makon (yopiq makon – interer) tasviri [2, 220].

Adabiyotshunos olimlarimizning peyzaj haqida qarashlari turlichadir. Masalan, I. Sulton o‘zining “Adabiyot nazariyasi” darsligida peyzaj va badiiy portretni asar syujetining unsuri sifatida tahlil qilgan.

“Tabiat tasviri syujetning tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib asarning g‘oyaviy-estetik quvvatini oshiradi. Badiiy asarda tabiat hodisalari va ko‘rinishlari syujetning rivojini tezlatuvchi yoki sekinlatuvchi omil sifatida ham tasvirlanishi mumkin. (Masalan, qahramon yomon ob- u havodan xastalanib, qo‘qqisdan halok bo‘ladi yoki biror tabiiy ofat uning yo‘lida to‘siq bo‘lib, jismoniy va ruhiy qobiliyatlari uchun sinov vazifasini o‘taydi). Ammo tabiat manzaralaridan qahramonning ruhiy holatini ochib berish uchun foydalanish adabiy asarlarda eng ko‘p uchraydigan hodisadir [3, 116]. T. Boboevning “Adabiyotshunoslik asoslari kitobida asar kompozitsiyasi unsurlari qatorida o‘rganilgan. “Ko‘pgina asarlarda peyzaj g‘oyatda muhim g‘oyaviy-kompozitsion rol o‘ynaydi. Yozuvchi tabiat lavhalarini chizish bilan o‘zining tabiatga munosabatini ifodalaydi: tabiat go‘zalligi, boyligi va qudratini ta’rif tavsif etadi, qalamga olingan joylar tabiatining o‘ziga xos xususiyatlarini ochadi”. [4, 149] H. Umurov, Y. Solijonov, D. Quronov kabilar ta’kidlaganidek, peyzaj- dastavval badiiy asarda tasvirlanganda tabiat tasviri.

Tabiat manzarasi orqali adib, o‘zining yurtiga, vataniga, ona tabiatiga bo‘lgan mehrini, munosabatini ifodalaydi. X. Sultonning “Onamning yurti” nomli hikoyasi o‘zgacha bir usulda yozilgan. Asarda ona yurtga bo‘lgan muhabbat insonning kindik qoni to‘kilgan vatanga bo‘lgan sadoqat tuyg‘ulari jozibali ohangda aks ettirilgan bo‘lib, bu bayon usuli asarga o‘zgacha bir ruh baxsh etgan. Hikoya nihoyat onamning yurtiga jo‘nar bo‘ldik, onamning yurti kabi jumlar bilan boshlanadi. Shundan so‘ng, hikoyachi qahramonning onasi va u tug‘ilgan yurt yetti-sakkiz yasharlik paytlarida yurtidan ayrilganligi voqealari bayon etiladi. Peyzaj qahramonlar harakatlariga sharoit yaratish, paytni belgilash, muayyan sharoitdagi holatini, kayfiyatini ta’kidlash, voqealar rivojiga ta’sir etish kabi xususiyatlari bilan asarning g‘oyaviy yo‘nalishida juda muhim o‘rin tutadi...” [5, 49].

“Adog‘i yo‘q tuproq yo‘ldan aravaga tushib kelganim yodimda derdi onam va shu zahoti ko‘zlaridan duvillab yosh oqib ketardi. Otam bilan onamni elas-elas eslayman. Otam soqollari uzun-uzun, qizil yuzli odam edi, onam judayam novcha edi, o‘rnidan turganda boshini kunga urib olmasaydi, deb qo‘rqardim” [5, 286].

Insonni vataniga bo‘lgan muhabbati shu qadar cheksiz bo‘ladiki, yurtidan ayrilgan ona ham oradan qancha vaqt o‘tganiga qaramay haligacha yurt sog‘inchi bilan yonadi. Hikoyachi qahramon tilidan aytilgan quyidagi jumlar onaning farzandlariga o‘z yurti haqidagi domio to‘lib-toshib gapiradigan so‘zlaridan chiqaradigan xulosalaridir.

“Onamning yurti kun chiqardami, kun botardami, daryo ortidami, tog’lar bag’ridami, dasht-u biyobonlar qo’ynidami birortamiz bilmas edik. Faqat uning tengsiz go’zal bir maskan ekanini anglardik. U yurtida osmon-osmon emas, mushfiq ona, tog’lar-tog’ emas, mehribon padar, gullar-gul emas, munis hamshira. U yerda odamlarni xo’roz qichqirig’i emas, bulbul navosi uyg’otadi” [5, 286].

Yozuvchi asaridagi lirik chekinish ba’zan personaj ruhiyati va qalb tuyg’ularini ifodalash bilan bir qatorda muallif qarashlarini ham ravshanlashtiradi. Bunga misol qilib, onaning yurti daragi topilgandagi holatni olish mumkin.

“Onamning quvonchini sizga qanday tasvirlab beray, yo’q, chamalab ko’rdim, qo’limdan kelmas ekan. Buni tasavvur qilmoqchi bo’lsangiz, yaxshisi, onangiz quvongan kezlarida, aniqrog’i, o’zingiz bir og’iz shirin so’z bilanmi, bir savob ish bilanmi suyuntirgan damlaringizda asta kuzating...” [5, 287] deganida muallif qarashlari ham qo’shib ketadi. Bu lirik chekinish esa kitobxonni beixtiyor qadr- qimmat, mehr-oqibat kabi insoniy fazilatlar to’g’risida mulohaza qilishga chorlaydi.

Hikoyada peyzaj onaning yetti-sakkiz yasharlik bolalik xotiralari asosida bunday tasvirlanadi: “...bir jiydazor bog’ki, boshi adog’i yo’q, jiyda gullaganda ichiga kirsang adashib qolasan. Gullari sap-sariq gurkirab yotadi, boshlaring aylanib ketadi” [5, 292]. Lekin ona uchun jannatdek tuyulgan bu joylar farzand uchun begona, nahot ona yaydoq yalangliklarga shu zebsiz maskanlarga umr bo’yi ta’rif topolmay o’tgan bo’lsa.

Har bir insonni kindik qoni to’kilib o’sgan joyi u uchun aziz va qadrli, ona yurt degani faqatgina onaning yurti emasligi bu har bir insonning o’z yurti ekanligi hikoyachi qahramonning ushbu xulosalarida o’z aksini topadi. “Poyezd dasht-u biyobonlarni, shahar-u qishloqlarni, poyonsiz paxtazorlar, yashil tutzorlar, bog’- u bog’chalar, qadimiy sardobalar, past-baland qirlarni ortda qoldirib, onamning yurtidan ona yurtim sari yelib bormoqda.

Nega yuragim orziqib ketyapti, voajab, ona yurt degani onaning yurtigina emas ekanda” [5, 293].

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, muhim badiiy vositalardan biri bo’lgan tabiat tasviri betakror so’z san’atkori Xayriddin Sultonning badiiy uslubini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Peyzaj yozuvchi mahoratining muhim tarkibiy qismiga aylanib, g’oyani chuqurlashtirishda faol xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Sultonova M. Yozuvchi uslubiga doir (Oybek, A. Qodiriy, A. Qahhor, va S. Ahmad prozasi asosida) O’zbekiston SSR “Fan” nashriyoti. – Toshkent: 1973.
2. Quronov D, Mamajonov Z., Sheralieva M., Adabiyotshunoslik lug’ati. – Toshkent: Akademnashr, 2013.
3. Izzat Sulton Adabiyot nazariyasi – Toshkent – “O’qituvchi”, 2005.
4. Boboev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: “O’zbekiston”, 2002.
5. Xayriddin Sulton. Uch yuz oltmish to’rt kun. –Toshkent: “O’zbekiston” 2019.